

ԱՐՏՅՈՄ ՍԵՂԻՐԱԿՅԱՆ

ՀՀ արդարադատության նախարարության աշխատակազմի մարդու իրավունքների եվրոպական դատարանի հետ կապերի վարչության պետ,
իրավաբանական գիտությունների թեկնածու, դոցենտ

ԱԶԳԱՅԻՆ ԱՆՎՏԱՆԳՈՒԹՅԱՆ ԻՐԱՎՈՒՆՔԻ ԻՐԱՎՈՒՆՔԻ ԵՎ ԱՆՎՏԱՆԳՈՒԹՅԱՆ ՀԱՐԱԲԵՐԱԿՑՈՒԹՅՈՒՆԸ ՀՍՏԱԿԵՑՆԵԼՈՒ ԱՆՀՐԱԺԵՇՏՈՒԹՅՈՒՆԸ ԻՐԱՎՈՒՆՔԻ ՆՈՐ ՃՅՈՒՂԻ ՉԵՎԱՎՈՐՄԱՆ ՀԱՄԱՏԵՔՍՏՈՒՄ

Երկրորդ հազարամյակի վերջին տասնամյակը հայերի համար լի էր մարտահրավերներով՝ անկախացում, սեփական պետականության կերտում, պարտադրված պատերազմում հաղթանակի նվաճում և, ընդհանրապես, որակապես նոր խնդիրներ, որոնց լուծումները պայմանավորված էին մեզնից յուրաքանչյուրի հետ: Մենք մի կողմից կանգնած էինք սեփական արժեքները վերարժեքավորելու անհրաժեշտության առջև, մյուս կողմից փորձում էինք պահպանել ու պաշտպանել մեզ համար անհրաժեշտ արժեքները՝ պայմանով, որ պահպանելով մեկը՝ չվնասենք մյուսը: Նման իրավիճակը, դժբախտաբար կամ բնականաբար, շարունակվում է նաև այսօր: Մենք բոլորս փորձում ենք վերանայել սեփական արժեքները, դրանց տալ նոր (նորացված) տեսք, բայց միաժամանակ փորձում ենք գնահատել դրանց առաջնայնությունը, ինքներս մեզ համար պարզել, թե որքանով են այդ արժեքները համադրելի ներկա իրականության պայմաններում՝ ոչ անվտանգ և «արդի» մարտահրավերներով լի աշխարհում: Մի կողմից մենք դիտարկում ենք «եվրոպականացման» («արևմտականացման») հնարավորությունն ու անհրաժեշտությունը՝ որպես «վերադարձ դեպի մեր արմատները»¹, մյուս կողմից ականատես ենք լինում աշխարհաքաղաքական առանցքի՝ Արևմուտքից Արևելք կամ «Ատլանտիկ օվկիանոսից Խաղաղ օվկիանոս» տեղաշարժին² և համադրում ենք ազգային շահերն ստեղծված իրականությանը: Մի կողմից փորձում ենք պահպանել սեփական քաղաքակրթությունը (պատմությունը, լեզուն, մշակույթը, սովորույթները և, որ ամենակարևորն է, կրոնը³), երաշխավորել հայապահպանությունը⁴, մյուս կողմից ականատես ենք լինում համաշխարհայնացման (գլոբալիզացիայի) «ան-

կոտրում» ընթացքին⁵, «գլոբալ քաղաքական զարթոնքին»⁶ և տեղեկատվական միջավայրի օրեցօր ընդարձակմանը⁷:

Այսօր մեր բառապաշարում հանդիպում են բառեր, որոնք ընդամենը մի քանի տարի առաջ անհասկանալի, տարօրինակ էին թվում. «վիրտուալ հասարակություն», «օնլայն ընկերություն» և այլն: Տեղեկատվական ազատության ներկա պայմաններում յուրաքանչյուր ոք համակարգչի ընդամենը մի քանի կոճակի սեղմամբ կարող է գտնել ցանկացած տեղեկատվություն, որը նրան հետաքրքրում է: Ընդ որում այդ *հետաքրքրությունը* կարող է նրա մոտ առաջանալ ոչ միայն սեփական մտորումների արդյունքում, այլ նաև հազարավոր կիլոմետրեր հեռու գտնվող իր «վիրտուալ ընկերոջ» հետ «օնլայն շփումների» հետևանքով, քանի որ երկուսն էլ բնակվում են «գլոբալ գյուղում»⁸: Այստեղ նրանք հավասար են, նրանք նույնն են: Բայց նրանց հավասարությունն ու նույնությունը բացարձակ չեն: Նրանք ձևավորվել են միմյանցից տարբերվող հասարակություններում, տարբեր քաղաքակրթություններում: Նրանք ապրում են պետություններում, որտեղ նույնական չեն ազատության և բարոյականության չափերը, որովհետև տարբեր են նաև նրանց իրավական մշակույթները. մեկի համար բարոյականը կարող է մյուսի համար լինել անբարոյական, մեկի համար իրավականը և օրինականը՝ մյուսի համար հակաիրավական և հակաօրինական:

Ո՞րն է դրա վտանգը. ի՞նչ է վտանգվում ստեղծված իրականությունում: Վտանգվում է, ըստ էության, անվտանգությունը, որի երաշխավորումը բարդանում է նման պայմաններում: Ընդ որում վտանգվում են անվտանգության բոլոր անկյուններ-

րը, եթե բացակայում է կամ թերի է միասնական վերահսկման մեխանիզմը: Եվ միակ «գործիքը», որով հնարավոր է կառուցել այդպիսի մեխանիզմ ու երաշխավորել անվտանգությունը, *իրավունքն* է՝ որպես յուրօրինակ կարգավորիչ (ռեգուլյատոր)⁹:

Իրավունքը և անվտանգությունը փոխկապակցված են: Դրանք միմյանց փոխլրացնող սոցիալական երևույթներ են՝ արժեքներ, որոնց պահպանումն ու պաշտպանությունը յուրաքանչյուր անհատի, ողջ հասարակության և ընդհանրապես պետության առաջնային պարտավորություններից են, քանի որ բխում են առանձին վերցրած յուրաքանչյուրի և միասնականության մեջ բոլորի շահերից: Յուրաքանչյուր անհատի *ցանկությունն* է ապրել և արարել անվտանգ պայմաններում, յուրաքանչյուր հասարակության *ձգտումն* է ստեղծել անհրաժեշտ պայմաններ, որտեղ անհատը հնարավորություն կունենա կատարելու իր ցանկությունը, իսկ յուրաքանչյուր պետության՝ իբրև տվյալ հասարակության «պաշտոնական ներկայացուցիչ»¹⁰ *նպատակն* է պաշտպանել հասարակության ձգտումը՝ որոշակի պայմանների ստեղծումը, որտեղ անհատը կապրի և կարարի անվտանգության մեջ: Ընդ որում այդ ցանկությունը, ձգտումը և նպատակը, նաև (ու հատկապես) այդ ցանկությանը, ձգտմանը և նպատակին հասնելը ուղիղ համեմատական են անհատի, հասարակության ու պետության պահանջմունքներին և բխում են նրանց շահերից:

«Ցանկություն», «ձգտում», «նպատակ» բառերը նույնը չեն, սակայն այդ բառերը միշտ կապակցված են և փոխլրացնում են միմյանց: Այդ բառերը նաև ոչ միշտ են նույնական, բայց դրանք միշտ միասնական են: Դրանք կիրառվում են կամ կարող են կիրառվել առանձին, սակայն տրամաբանական կապով ենթադրվում ու փոխգործակցում են համակցության մեջ. չկա ձգտում առանց ցանկության, և չկա նպատակ, ու չի էլ կարող որևէ նպատակ իրագործվել առանց որոշակի ձգտման: Այնպես, ինչպես «ցանկությունը», «ձգտումը» և «նպատակը» միասնական են ու փոխկապակցված, նույնպես միասնական ու փոխկապակցված են «անհատը», «հասարակությունը» և «պետությունը»: Դրանք մեկ միասնություն են, շղթա, որը չի կարող կապակցվել առանց մեկը մյուսի: Այդպիսին են նաև նրանց շահերը՝ որպես «օբյեկտիվ պահանջմունքների սուբյեկտիվ արտահայտման ձև»¹¹:

Չկա պետություն և չկա պետական շահ առանց հասարակության ու հասարակական շահի, և չկա ու չի էլ կարող լինել հասարակություն ու հասարակական շահ առանց անհատի և անհատական շահի: Անհատը չի կարող իրականացնել իր ցանկությունը, եթե հասարակության մեջ չլինի համապատասխան պայմաններ (միջավայր) ստեղծելու ձգտումը, իսկ հասարակության որոշակի ձգտումն անօգուտ է, եթե պետությունը չունենա համապատասխան նպատակ: Այլ խոսքերով՝ պետության նպատակը պայմանավորված է հասարակության ձգտմամբ, իսկ հասարակության ձգտումը՝ անհատի ցանկությամբ: Եվ այդ վիճակը միշտ էլ առկա է, քանի որ «անվում» է փոխադարձաբար կապակցված ու պայմանավորված պահանջմունքներով (շահերով):

Իսկ ո՞րն է «անհատի շահ—հասարակության շահ—պետության շահ» միասնության կապը իրավունքի և անվտանգության հետ: Այս հարցին պատասխանելու համար փորձենք պարզել, թե (1) ինչ է *իրավունքը*, և ինչ է *անվտանգությունը*, (2) ում են *հարկավոր* իրավունքն ու անվտանգությունը, (3) ինչպիսին է իրավունքի և անվտանգության *հարաբերակցությունը*, և ինչպիսին այն *պետք* է լինի¹²:

Ի՞նչ է իրավունքը: Իրավունքի տեսության գիտության մեջ «իրավունք» հասկացության շուրջ ձևավորվել են բազմաթիվ մոտեցումներ, սակայն միասնական մոտեցում առայսօր ձևավորված չէ: Գերմանական դասական փիլիսոփայության հիմնադիր Ի. Կանտի՝ «Իրավաբանները դեռ սահմանումներ են փնտրում իրավունքի սեփական բնորոշման համար» բառերը սովորի պես «հետևում» են իրավագիտությանը, և այսօր՝ ավելի քան 200 տարի անց, դրանք դեռ առկա են, թվում են առավել «հնչեղ»: Ամենայն հավանականությամբ այդ բառերն անփոփոխ և նույնքան «հնչեղ» կմնան ևս 200 տարի, ու տարեցտարի (հավանաբար անվերջ) մենք ակնատես կլինենք իրավունքի նոր՝ բազմատեսակ և տարատեսակ, հիմնավորված կամ չհիմնավորված սահմանումների (բնորոշումների):

Դժվար է պատկերացնել, որ կգտնվի իրավունքի որևէ բնորոշում, որը չի արժանանա քննադատության: Այնուամենայնիվ, մենք կփորձենք ներկայացնել իրավունքի վերաբերյալ սեփական դիրքորոշումը, քանի որ խնդիրն ունի ոչ այնքան տեսական-գիտական, որքան գործնական-կիրառական նշանակություն (հատկապես՝ իրավաստեղ-

ծագործական, իրավակիրառական և իրավապահպանական տեսանկյուններից): Ցանկացած անհատի, հասարակության և ընդհանրապես յուրաքանչյուր պետության համար չափազանց կարևոր է *իրավականի* հստակեցումը, թույլատրելի այն սահմանի ընդգծումը, որի շրջանակում անձինք (ֆիզիկական, ոչ ֆիզիկական) պետք է գործեն ու համագործակցեն: Այդ հստակեցումն է, որ անհատի համար կարող է երաշխավորել նրա անվտանգ, կայուն և իրավաչափ գոյատևումը (շահերի ապահովումը) տվյալ հասարակության մեջ, հասարակության համար կարող է երաշխավորել նրա անվտանգ զարգացումը (շահերի ապահովումը) տվյալ պետությունում, իսկ պետության համար կարող է երաշխավորել խաղաղ գոյատևումն ու զարգացումը (շահերի ապահովումը) միջազգային կարգում:

Իրավունքը բազմատարր, բազմաշերտ և բազմանկյուն երևույթ է: Այն մաս, պրոֆեսոր Հ. Ստեփանյանի բնորոշմամբ, «բազմաչափ երևույթ է»¹³, որի պատճառով «քաղաքակրթության ծագման և գոյության ժամանակից ի վեր մարդը փորձում է պարզել, թե ինչ է իրավունքը, որն է նրա բովանդակությունը, էությունը, իմաստը, արժեքը և բազմաթիվ այլ հարցեր: Այդ հարցերին պատասխանելու համար ստեղծվել են բազմաթիվ կոնցեպցիաներ, ուսմունքներ, տեսակետներ: Այդպիսիք տարբերվում են միմյանցից, և այդ տարբերությունը պայմանավորված է իրավաըմբռնման առանձնահատկություններով»¹⁴: «Իրավաըմբռնումը» (կամ «իրավահասկացողությունը») իրավունքի ըմբռնումն է, այսինքն՝ այն, թե ինչպես ենք մենք (այս կամ այն ժամանակահատվածում) ըմբռնում իրավունքի իմաստը, ինչպես ենք հասկանում, ընկալում այն, նրա բնույթը:

Գոյություն ունեն տարբեր մոտեցումներ, իրավաըմբռնման բարբեր տիպեր: Որպես ընդհանուր կանոն՝ տարբերվում են իրար հակադրվող երկու խումբ տիպեր՝ իրավաբանական կամ յուրիստական (լատիներեն *jus*՝ «իրավունք», բառից) և լեգիստական կամ օրենքական (լատիներեն *lex, legis*՝ «օրենք», բառից)¹⁵: Առաջինի հիմքում դիտարկվում է բնական իրավունքը (*jus naturalism*), որը «սնվում» է բնությունից, այդ թվում՝ մարդու բնությունից: Այն բնական է, բնական օրինաչափությունների արդյունք և դուրս է արտաքին որևէ միջամտությունից: Երկրորդի հիմքում դիտարկվում է պոզիտիվ իրավունքը (*positivism*), որը «սնվում» է

պետության կողմից, այսինքն՝ դրա հիմքում պետության կամայականությունն է, նրա քմահաճույքը, կամքը, իսկ առավել կոնկրետ՝ իրավական նորմը, որը սահմանվել, գործի է դրվել արտաքին միջամտության արդյունքում¹⁶: Կան մաս այլ տեսակետներ, որոնց համաձայն՝ այդ տիպերն են լեգիստականը, բնաիրավականը և լիբերտարը (կամ «ազատականը»),^{17,18} մոնիստականը և պլուրալիստականը¹⁹, նորմատիվը (կամ նորմատիվիստականը) և անալիտիկը (կամ վերլուծականը), որտեղ առաջինն էլ իր հերթին լինում է իմպերատիվ (իրամայական) և կրիտիկ (քննադատական)²⁰:

Տեսական գրականության մեջ իրավունքի բնութագրման (սահմանման) առումով գոյություն ունեն տարբեր կարծիքներ: Մի դեպքում իրավունքը «կամք է»²¹, «համընդհանուր ազատություն» (կամ «ազատության ձև»)՝²² մյուս դեպքում այն «նորմ է»²³, «նորմերի ամբողջություն»²⁴ («նորմերի համակցություն»²⁵) կամ «նորմերի համակարգ»²⁶, մեկ այլ դեպքում իրավունքը «շահ է»²⁷, «շահերի բաշխում»²⁸ կամ «շահերի սահմանափակում»²⁹: Այն մաս հանդես է գալիս որպես «բնական մեխանիզմ»³⁰, «սոցիալական ինստիտուտների համակարգ»³¹ կամ պարզապես «հասարակական հարաբերությունների կարգ»³²:

Ամեն դեպքում, եթե փորձենք համախմբել իրավունքի բնորոշման (կամ իրավաըմբռնման) գրեթե բոլոր և առայսօր հետազոտված տեսությունները, ապա կտեսնենք, որ իրավական միտքը (հատկապես՝ դասական արևմտյան իրավական միտքը, որը հավանաբար ընկած է մաս հայ իրավական մտքի հիմքում) իր տեսական զարգացման ընթացքում ձևավորել է իրավունքի ըմբռնման (հասկացողության) երեք հիմնական տեսական-իրավական մոտեցումներ կամ տեսություններ³³: Ընդ որում յուրաքանչյուր տեսության հիմքում մեկ հարց է՝ ո՞րն է իրավակազմավորման աղբյուրը, մարդու՝ որպես անհատի բնությունը, հասարակությունը, թե՞ պետությունը: Այլ կերպ ասած, ըստ այդ մոտեցումների՝ իրավունքի բովանդակության հիմքում կան *անհատն է ու նրա բնությունը*, կամ *հասարակությունն է*, կամ էլ *պետությունը*:

Իրավաըմբռնումը չի կարող սահմանափակվել միայն իրավունքի բովանդակությամբ. իրավաըմբռնման համար կարևոր նշանակություն ունի մաս իրավունքի ձևը, դրա դրսևորումները: Իրավունքը այս տեսանկյունից արտահայտվում է երեք

ԱՐԴԱՐԱԴԱՏՈՒԹՅՈՒՆ

ձևով (այսինքն՝ ունի երեք դրսևորում)՝ իրավագիտակցություն, հասարակական հարաբերություն և իրավական նորմ, որը կարգավորում է այդ հասարակական հարաբերությունը³⁴ : Այստեղ փաստորեն իրավագիտակցությունը բնութագրական է *անհատի* հետ և անբաժան է նրա իրավագիտակցությունից, հասարակական հարաբերությունը կապակցված է *հասարակության* հետ, որտեղ ծագում, փոփոխվում և դադարում են տվյալ հարաբերությունները, իսկ իրավանորմը նույնականացվում է *պետության* հետ, որի կողմից ճանաչման (ընդունման) և պաշտպանության հետևանքով այդ նորմը դառնում է պետության կամքը, ազդեցություն է գործում անհատի գիտակցության վրա և կարգավորում է համապատասխան հարաբերությունները³⁵ :

Իրավաբանական վերը նկարագրված տեսությունների հիմնական ուղղությունների բնութագրական պատկերի հիման վրա կարելի է արձանագրել, որ իրավունքը *զարգացող* (դինամիկ) և *բարդ* (բազմատարր, բազմաշերտ, բազմանկյուն) երևույթ է, իսկ դրա բովանդակության մեջ՝ շերտերի արանքում և անկյուններում (կամ գուցե դրանց հիմքում), անհատն է և նրա բնությունը, հասարակությունն է ու պետությունը: Եվ քանի որ անհատը, հասարակությունն ու պետությունը միասնական են, հետևաբար միասնական պետք է դիտարկվեն և բնութագրվեն իրավունքի բոլոր շերտերը, բոլոր անկյունները (որոնց հիմքում փաստորեն անհատական տարրն է, հասարակական տարրը, պետական տարրը): Այս առումով, գտնում ենք, որ իրավունքը սոցիալական այնպիսի երևույթ է, որի լիարժեք և ամբողջական ընկալման համար անհրաժեշտ է այն դիտարկել (և ըմբռնել, հասկանալ) ոչ թե նրա շերտերի հիմքում գտնվող անհատի ու նրա բնության (*անհատական տարրի*), հասարակության (*հասարակական տարրի*) և պետության (*պետական տարրի*) տարանջատվածության անկյունից (ինչպես արվել է քննարկված երեք ուղղությունների կողմից), այլ ամբողջականության հարթության վրա՝ անհատին, հասարակությանը և պետությանն ընդունելով որպես առանձին, բայց միաժամանակ ոչ առանձնացված միասնություն:

Ի՞նչ է անվտանգությունը: Հին Հռոմի ամենահայտնի փիլիսոփա և իրավագետ Կիկերոնի զնահատմամբ՝ կենդանի բոլոր էակները բնության կողմից օժտված են այնպիսի մի շնորհքով, որով նրանք ձգտում են պաշտպանվել, զերծ մնալ այն

ամենից, ինչը վնասակար է, վտանգավոր: Բոլոր էակներն էլ ցանկանում են համախմբվել և սերունդ թողնել, սակայն ի տարբերություն կենդանի մյուս էակների՝ մարդը՝ իբրև բանական էակ, անտարբեր չէ այն ժամանակի նկատմամբ, որում ինքն ապրում է: Նա փորձում է հասկանալ ներկան և այն համադրելով անցյալի հետ՝ կանխորոշել ապագան՝ այն ժամանակը և միջավայրը, որտեղ ապրելու է³⁶ : Այս առումով մարդու համար առավելապես հետաքրքրական են նաև մյուս մարդիկ (նրանց ցանկությունները, ձգտումները, շահերը), որոնց հետ նա պետք է համախմբվի, համագործակցի կամ ազդեցություն գործի նրանց վրա ու կառուցի այնպիսի միջավայր, որտեղ վտանգը բացակայում է:

Վտանգի հակադիր կամ փիլիսոփայական տեսանկյունից համահարաբերական կատեգորիան *անվտանգությունն* է: Արդի հայերենում «անվտանգություն» բառը բացատրվում է որպես «անվտանգ լինելը», այսինքն՝ «ոչ վտանգավոր, վտանգ չպարունակող, վտանգից զերծ, ապահով» վիճակում գտնվելը (լինելը)³⁷ : Ռուսերենում այդ բառը (*безопасность*) նշանակում է «վտանգի բացակայություն» (Վ. Դալ) կամ «վիճակ, երբ որևէ մեկին վտանգ չի սպառնում» (Ս. Օժեգով)³⁸ : Անգլերենում այն (*security*) բնորոշվում է որպես «վտանգից կամ վնասից զերծ լինելու վիճակ»³⁹ :

Ինչպես նկատում ենք, անվտանգությունը նույնպես *բարդ* երևույթ է, և նրա բոլոր անկյուններում, շերտերում բացառված է վտանգը, իսկ համապատասխան սուբյեկտների շահերն էլ պաշտպանված են: Հիմնավորված է թվում այն տեսակետը, որ անվտանգությունն ունի նաև զարգացող (*դինամիկ*) բնույթ⁴⁰ :

Եթե ընդհանրացնենք, ապա կտեսնենք, որ անվտանգությունը սուբյեկտի այն վիճակն է (դինամիկ վիճակը), երբ այս կամ այն գործոնն այլևս բացասաբար չի ազդում նրա գոյատևման վրա. վիճակ, «երբ պաշտպանական մեթոդների և մեխանիզմների ապահովումը հնարավորություն է տալիս հաջողությամբ դիմակայել *անձի, հասարակության և պետության* (ընդգծումը մերն է՝ Ա.Ս.) շահերին ուղղված ցանկացած ոտնձգության»⁴¹ :

Անվտանգության օբյեկտը, այսինքն՝ այն արժեքը, որը չպաշտպանելու պայմաններում առկա է վտանգը, *անհատն* է (նրա իրավունքներն ու ազատությունները), *հասարակությունը* (դրանում առկա նյութական և հոգևոր արժեքները) և *պետու-*

www.lawinstitute.am

թյունը (անկախությունը, սահմանադրական կարգը և այլն): Անվտանգության ապահովումը բխում է երեքի պահանջումներից, հետևաբար երեքն էլ միաժամանակ (և առանձին վերցրած) ձգտում են անվտանգության: Ու քանի որ երեքն էլ ձգտում են անվտանգության, ուստի երեքն էլ ցանկանում են ապահովել այդ վիճակը՝ դրանով իսկ անվտանգության օբյեկտից միաժամանակ վերածվելով անվտանգության սուբյեկտի:

Ու՞մ են հարկավոր իրավունքն ու անվտանգությունը: Ինչպես արդեն նշվեց, անհատը, հասարակությունը և պետությունը միասնական են, հետևաբար իրավունքի ամբողջական ընկալման համար անհրաժեշտ է իրավունքը դիտարկել ոչ այնքան անհատական, հասարակական կամ պետական տարրերի տարանջատվածության անկյունից, որքան միասնականության մեջ՝ ամբողջականության հարթության վրա: Ասվածը չի նշանակում, որ առաջարկ է արվում հետևել բոլոր այն առաջարկություններին, որոնք վերաբերում են իրավաբանական տիրույթի կամ իրավունքի երեք հիմնական դպրոցների դրական արդյունքների համախմբմանը: Ամենևին: Նման գաղափարներն ի կատար ածելու բոլոր քայլերը ամենայն հավանականությամբ եղել են ու կմնան «անպտուղ փորձեր»⁴²: Ասվածը պարզապես նշանակում է, որ իրավունքը, լինելով սոցիալական բարդ երևույթ և զարգանալով տարբեր հարթություններում (շերտերում), տարբեր անկյուններում, վերոնշյալ տարրերը պարունակում է միասնականության մեջ՝ առանց մեկը մյուսից առանձնացնելու, վերադասելու կամ ենթադասելու: Իրավունքն առկա է և միշտ պետք է առկա լինի անհատական տարրի, հասարակական տարրի և պետական տարրի առկայությամբ, քանի որ այն հարկավոր է միայն երեք սուբյեկտի՝ անհատին, հասարակությանը և պետությանը, ընդ որում՝ ինչպես յուրաքանչյուրին առանձին վերցրած, այնպես էլ երեքին միասնության մեջ: Նույնը վերաբերում է նաև անվտանգությանը՝ որպես մի վիճակի, որի առկայության պայմաններում է միայն հնարավոր անհատի, հասարակության և պետության զարգացումը: Այս առումով անվտանգությունը, այնպես ինչպես իրավունքը, հարկավոր է նույն երեք սուբյեկտներին՝ անհատին, հասարակությանը և պետությանը, քանի որ դրա բացակայությունը հակադիր է երեքի պահանջումներից (շահերին):

Նման մոտեցումը ոչ այլ ինչ է, եթե ոչ առկա իրականությունից բխող անհրաժեշտություն. իրականություն, երբ ազատությունն առավել քան երբևէ պայմանավորված է անվտանգությամբ, իսկ անվտանգությունը՝ ազատությամբ, քանի որ ազատությունն այսօր վտանգված է նոր՝ հաճախ միմյանցով պայմանավորված մարտահրավերներով:

Ինչպիսի՞ն է և ինչպիսի՞ն պետք է լինի իրավունքի և անվտանգության հարաբերակցությունը: Գտնում ենք՝ վերը նշված մոտեցման համատեքստում, որը կարելի է պայմանականորեն անվանել *սեկյուրիտար մոտեցում* (լատիներեն *securitas*՝ «անվտանգություն», բառից), իրավունքը մեծապես փոխկապակցված է անվտանգության հետ, քանի որ իրավունքը պայմանավորված է անվտանգության անհրաժեշտությամբ, իսկ անվտանգությունը՝ իրավունքի ուժով: Ավելին, իրավունքը և անվտանգությունը ոչ միայն սերտորեն փոխկապակցված են, այլև նույնական են, քանի որ երկուսն էլ 1) սոցիալական երևույթներ են, 2) բարդ են իրենց բովանդակությամբ. բազմատարր են, բազմաշերտ ու բազմանկյուն, 3) անընդհատ զարգացող են և կրում են դինամիկ բնույթ, 4) պաշտպանում են անհատի, հասարակության և պետության շահերը, 5) երաշխավորում են անհատի, հասարակության և պետության զարգացումը (ընդ որում, եթե անվտանգությունն ապահովում է զարգացումը, ապա իրավունքը կարգավորում է այդ զարգացումը):

Այս առումով իրավունքի և անվտանգության՝ որպես փոխկապակցված երևույթների հարաբերակցությունը ոչ միայն սերտ է, այլ նաև ամուր է, քանի որ երկուսն էլ ծառայում են միևնույն սուբյեկտներին՝ անհատի, հասարակության ու պետության շահերին և բխում են այդ շահերից:

Ամփոփելով ասվածը, միաժամանակ ձևակերպելով վերը բարձրացված հիմնական հարցի պատասխանը՝ կարելի է փաստել, որ «անհատի շահ—հասարակության շահ—պետության շահ» եռամիասնության կապը «իրավունք—անվտանգություն» երկմիասնության հետ ուղղակի է, և այդ կապով էլ պայմանավորված է անհատի, հասարակության ու պետության զարգացումը:

Մեր մոտեցմամբ հայաստանյան պայմաններում (անցումային շրջանում) նշված միասնությունների կապը պետք է լինի առավել քան սերտ և առավել, քան երբևէ՝ ամուր: Այդ ամբողջությունը կա-

ԱՐԴԱՐԱԴԱՏՈՒԹՅՈՒՆ

րող է երաշխավորել այն վիճակը, որի պայմաններում հնարավոր կլինի դիմակայել կոնկրետ մարտահրավերների և չեզոքացնել կամ նվազագույնի հասցնել ազգային անվտանգության դեմ ուղղված ցանկացած սպառնալիք: Գտնում ենք, որ նշված միասնությունների կապը կմնա սերտ և կարող է առավելապես ամուր լինել իրավունքի նոր ճյուղի՝ *ազգային անվտանգության իրավունքի* ձևավորման ու կայացման պայմաններում:

Կան բազմաթիվ իրավունքներ: Ընդհանրության մեջ, սակայն, դրանք երկու բնույթի են՝ «սնող» և «սնվող»: «Սնող» իրավունքներից են, օրինակ, սահմանադրական իրավունքը, միջազգային իրավունքը, «սնվող» իրավունքներից են զինվորական իրավունքը, տեղեկատվական իրավունքը և այլն: «Սնող» և «սնվող» իրավունքների արանքում այսօր ըստ էության չկա որևէ «այլ» («կապակցող») իրավունք, ինչը, մեր գնահատմամբ, չի ապահովում իրավունքի և անվտանգության անհրաժեշտ միասնականության շարունակականությունը՝ դրանով իսկ իրավական կարգավորման մեխանիզմը դարձնելով թերի, իսկ դրա գործունեությունը՝ վտանգներով լի ներկա իրականությանը ոչ համահունչ: Այնպես, ինչպես խոդովակից վերցրած ջուրը բնակչությանը մատակարարելուց առաջ ենթակա է ֆիլտրացման (քանի որ առանց դրա այն չի կարող համարվել բնակչության օգտագործման համար անվտանգ՝ բացարձակ առումով), այդպես էլ «սնող» և «սնվող» իրավունքների միջև անհրաժեշտ է «ֆիլտր» («գտող») իրավունքի առկայությունը, որով կերաշխավորվի համապատասխան հարաբերությունների «բյուրեղացումը»: Որպես «սնող» և «սնվող» իրավունքների միջև «ֆիլտր» իրավունք՝ հայ իրավունքի համակարգում կարող է հանդես գալ ազգային անվտանգության իրավունքը, որով *նախ* կհստակեցվի անհատի, հասարակության և պետության՝ որպես անվտանգության օբյեկտների

ու (միաժամանակ) ապահովման սուբյեկտների անվտանգ ազատության և համագործակցության չափը, և *երկրորդ*՝ «կբյուրեղացվի» հասարակական հարաբերությունների այն ամբողջությունը, որը ենթակա է կարգավորման «սնվող» իրավունքի կողմից (ինչն էլ, բնականաբար, կապահովի այդ հարաբերության կարգավորման արդյունավետությունը):

Փորձենք հիմնավորել ասվածը կոնկրետ օրինակով. ՀՀ սահմանադրական իրավունքը («սնող») հռչակում է, որ յուրաքանչյուր ոք ունի խոսքի ազատության իրավունք՝ ներառյալ տեղեկություններ և գաղափարներ փնտրելու, ստանալու ազատությունը (այդ նորմն իր արտացոլումն է գտել ՀՀ Սահմանադրության (փոփոխություններով) 27-րդ հոդվածում): ՀՀ տեղեկատվական իրավունքը («սնվող») սահմանադրաիրավական նորմի հիման վրա ապահովում է հռչակված ազատության իրականացումը և կարգավորում է համապատասխան հարաբերությունը՝ «դաշտը», որը, սակայն, «անմշակ է»: Ըստ էության ստացվում է, որ մշակման հիմնական հոգսը թողնված է ՀՀ տեղեկատվական իրավունքի վրա: Առկա իրականությունում, որը լի է վտանգներով, առկա մեխանիզմն ընդունելի չէ, քանի որ արդյունավետ չէ: Անվտանգության ապահովման տեսանկյունից «սնող» և «սնվող» նորմերի միջև «ֆիլտր» իրավունքի՝ ՀՀ ազգային անվտանգության իրավունքի առկայությունը, կարծում ենք, կարող է թեթևացնել ՀՀ տեղեկատվական իրավունքի «հոգսը» և ապահովել «դաշտի» արդյունավետ «մշակումը» (այսինքն՝ խոսքի ազատության իրավունքի իրականացման հետ կապված հարաբերությունների *արդյունավետ* կարգավորումը), ինչն էլ առավելապես բխում է անհատի, հասարակության և պետության շահերից (ազգային շահերից):

¹ Shougarian Rouben, *From the Near Abroad to the New Neighborhood... The South Caucasus on the Way to Europe. A few Connotations of the Black Sea Context*, p. 2 (German Marshall Fund of the US, A New Transatlantic Strategy for the Black Sea region, 2004), <http://www.mfa.am/old/news/inthenews/04shougarian.pdf> (28.05.2012).

² Տե՛ս **Zakaria Fareed**, *The Post-American World (with a new preface)*, W. W. Norton & Co., N.Y., 2009, p. 2, **Kissinger Henry**, *The Intellectual Underpinnings of the Trilateral Partnership in the 21st Century*//Seeking Opportunities in Crisis: trilateral cooperation in meeting global challenges, p. 98, http://www.trilateral.org/download/doc/seeking_opportunities2.pdf (28.05.2012).

³ Տե՛ս **Huntington Samuel**, *The Clash of Civilization? Foreign Affairs*. Summer 1993, p. 23, http://www.hks.harvard.edu/fs/pnorris/Acrobat/Huntington_Clash.pdf (28.05.2012).

⁴ ՀՀ Սահմանադրության (փոփոխություններով) 11-րդ հոդված (ընդունվել է 1995թ. հուլիսի 5-ին, փոփոխությունները կատարվել են 2005թ. նոյեմբերի 27-ին, սկզբնաղբյուրը՝ ՀՀՊՏ 2005.12.05):

⁵ Գլոբալիզացիայի քաղաքական զարգացման (էվոլյուցիայի) մասին տես՝ **Kissinger Henry**, *Does America Need a Foreign Policy?: toward a diplomacy for the twenty-first century*. Simon & Schuster, Inc., Free Press, London, 2002, pp. 227233:

⁶ Տես՝ **Brzezinski Zbigniew**, *Out of Control: global turmoil on the eve of the 21st century*, Charles Scribner's Sons, New York, 1993, pp. 48, 49, նույնը ինքը՝ *The Global Political Awakening*. The New York Times, published: December 16, 2008, http://www.nytimes.com/2008/12/16/opinion/16iht-YEbrzezinski.1.18730411.html?_r=1 (28.05.2012), նույնը ինքը՝ *Strategic Vision: America and the Crisis of Global Power*, Basic Books, New York, 2012, pp. 26-36:

⁷ Տես՝ **Պալյան Հ.Ա.** Համակարգչային հանցավորության դեմ պայքարի հիմնախնդիրները (քրեաիրավական և քրեաբանական հետազոտություն).—Եր.: ՀՀ ԳԱԱ «Գիտություն» հրատ., 2012, էջ 5-7:

⁸ «Գլոբալ գյուղ» (*global village*) տերմինն առաջին անգամ օգտագործել է 20-րդ դարի կանադացի փիլիսոփա, սոցիոլոգ Հերբերտ Մարշալլ ՄաքԼյունը, ով 1962թ. լույս տեսած իր «Գուտենբերգի գալակտիկան» գրքում (**McLuhhan Marshall**, *The Gutenberg Galaxy: the making of typographic man*, University of Toronto Press, Canada, 1962) փորձում է կանխատեսել, թե ինչպիսին է լինելու դարավերջի աշխարհը և եզրահանգում է, որ ամբողջ աշխարհը, շնորհիվ էլեկտրոնային տեխնոլոգիաների, լինելու է «սեղմված» և մնանվելու է փոքրիկ գյուղի:

⁹ Իրավունքի կարգավորիչ բնույթի և իրավական կարգավորման մեխանիզմի մասին տես՝ **Սաֆարյան Գ.Հ.** Իրավական կարգավորման մեխանիզմը/**Ասլիյան Ն.Ա. և ուրիշ.** Իրավունքի տեսության հիմնահարցեր (ուսումնական ձեռնարկ) / Ն.Ա. Ասլիյան, Ս.Ն. Ասլիյան, Գ.Հ. Սաֆարյան.—Եր.: Երևանի համալս. հրատ., 2003, էջ 187-218:

¹⁰ Марченко М.Н. Проблемы общей теории государства и права: учеб.: в 2 т. Т. 1. Государство. 2-е изд., перераб. и доп.—М.: Изд-во Проспект, 2008, С. 394.

¹¹ Տես՝ Լոгунов А.Б. Региональная и национальная безопасность: Учебное пособие.—М.: Вузовский учебник, 2009, С. 9, Родачин В.М. Безопасность как социальное явление//Журнал “Право и безопасность”, Номер - 4 (13) Декабрь 2004г., http://dpr.ru/pravo/pravo_10_5.htm (28.05.2012):

¹² Տես՝ նաև՝ **Սեդրակյան Ա. Ս.**, Իրավունքի և անվտանգության մասին//Հասարակագիտական միտքը արդի ժամանակաշրջանում 2012 / ՀՀ ԳԱԱ Փիլիսոփայության, սոցիոլոգիայի և իրավունքի ինստիտուտ. Եր.: Եվրոպրինտ, 2012, էջ 211-221:

¹³ **Ստեփանյան Հ.Մ.** Իրավունքի տեսության հիմնահարցերը. ֆենոմենոլոգիական մոտեցում.—Եր.: Միվա-Պրես, 2006, էջ 27 և 31:

¹⁴ Նույնը:

¹⁵ **Վաղարշյան Ա.** Պետության և իրավունքի տեսություն-2: Գաախություն: ԵՊՀ—Եր.: Հեղինակային հրատ., 2011, էջ 32, Проблемы общей теории права и государства: Учебник для вузов / Под общ. ред. академика РАН, д.ю.н., проф. В.С. Нерсесянца.—М.: Норма, 2006, С. 136-137, McLeod Ian, *Legal Theory: Fifth edition*. Palgrave Macmillan Law Masters (Series editor: Marise Cremona). Palgrave Macmillan, printed and bound in Great Britain, 2010, p. 6.

¹⁶ Այստեղից էլ «պոզիտիվ իրավունքը» կոչվում է նաև «դրական իրավունք» («դրական» ոչ թե «դրական-բացասական», այլ «դիր», «դնել» («կանոն դնել (սահմանել)» իմաստով):

¹⁷ **Ներսեսյանց Վ.Ս.** Իրավունքի և պետության տեսություն.—Եր.: Նաիրի, 2001, էջ 30, Нерсесянц В.С. *Философия права: учебник. 2-е изд., перераб. и доп.*—М.: Норма, 2009, с. 20: Հայտնի է նաև հետևյալ մոտեցումը. այդ տիպերը երկուսն են՝ *լեգիտական* (կամ պոզիտիվիստական) և *իրավաբանական* (կամ հակալեգիտական), սակայն երկրորդն իր մեջ անպայմանորեն բովանդակում է *բնական-իրավական* և *լիբերտար-իրավաբանական* ենթատիպերը (Нерсесянц В.С. *Общая теория права и государства: учебник.*—М.: Норма: Инфра-М, 2010, С. 28, 33):

¹⁸ Լիբերտար-իրավաբանական տեսության հիմնադիր, հայազգի ակադեմիկոս Վ.Ս. Ներսեսյանցի խոսքերով՝ տեսությունն անվանվել է ոչ թե «լիբերալ» (կամ ազատական), այլ «լիբերտար» (*«либертарная»*), որպեսզի տարբերակվի «ազատական» (*«либеральная»*) ոչ միանշանակ ընդունված կամ «ոչ միշտ հանելի» բառից, իսկ «յուրիստական» (*«юридическая»*) բառի կիրառման նպատակն է այն տարբերակել «իրավական» («բնական իրավական», «պոզիտիվ իրավական») հասկացողությունից և շեշտը դնել լատիներեն *jus* («իրավունք»՝ մաքուր, չդասակարգված առումով) բառի վրա: Տես՝ *Сущность и ценность права. Диалог А. Гордона и В. Нерсесянца (видео)*. НТВ, 04.02.2003, http://crimpravo.ru/blog/philosophy_of_law/1328.html (28.05.2012):

¹⁹ Венгеров А.Б. *Теория государства и права: учеб. [для юрид. вузов]. 6-е изд., стер.*—М.: Изд-во “Омега Л”, 2009, С.372.

²⁰ Տես՝ Shapiro Scott J., *What is Law (And Why Should We Care)? 1st Conference on Philosophy and Law: Neutrality and Theory of Law*, Girona, 20th, 21st and 22nd of May 2010, pp. 4-6.

- ²¹ Обсуждение доклада Лапаевой В.В. “Типы правопонимания в современной российской теории права” на Ученом Совете ИГП РАН, 09.12.2011, <http://www.igpran.ru/news/2936/> (28.05.2012).
- ²² Տե՛ս Երսեսյանց Բ.Ս. Философия права: учебник. 2-е изд., перераб. и доп.—М.: Норма, 2009, С. 50, Владик Сумбатович Ерсесянц (составитель Лапаева В.В.).—Ер.: “Нжар”, 2009 С. 7:
- ²³ **Kelsen Hans**, *Pure Theory of Law*, Published in 1967 by The Regents of the University of California; reprinted by permission of the University of California Press (in *Readings in Jurisprudence and Legal Philosophy*), p. 518.
- ²⁴ Вышинский А.Я. Вопросы теории государства и права.—М.: Гос. Изд-во юрид. лит. 1949, С. 4.
- ²⁵ **Վաղարշյան Ա.** Պետության և իրավունքի տեսություն-2: Դասախոսություն: ԵՊՀ—Եր.: Հեղինակային հրատ., 2011, էջ 24:
- ²⁶ Алексеев С.С. Общая теория права: учеб., 2-е изд., перераб. и доп.—М.: Проспект, 2009, С. 79.
- ²⁷ Хропанюк В.Н. Теория государства и права: Понятие и сущность права. Современное правопонимание, http://www.gumer.info/bibliotek_Buks/Pravo/Hrop/08.php (28.05.2012).
- ²⁸ Венгеров А.Б. Теория государства и права: учеб. [для юрид. вузов]. 6-е изд., стер.—М.: Изд-во “Омега Л”, 2009, 367.
- ²⁹ Лекции по общей теории права. Коркунова Н.М. КНИГА 1: ПОНЯТИЕ ПРАВА.—СПб.: По изданию 1914г., С. 58, <http://allpravo.ru/library/doc108p0/instrum109/item260.html> (28.05.2012).
- ³⁰ Табарин И.В. Современная теория права: новый научный курс: Научная монография.—М.: Изд. Автора, 2008, С. 80.
- ³¹ Четвернин В.А., Яковлев А.В. Институциональная теория права: НУЛ теоретических исследований права и государства ГУ-ВШЭ, 2009. Т. Научные исследования. N Выпуск 4, Аннотация, <http://teoria.prava.hse.ru/files/institution.pdf> (28.05.2012).
- ³² Проблемы теории права и государства: Вопросы и ответы. Современное правопонимание: основные концепции, <http://www.bibliotekar.ru/teoria-gosudarstva-i-prava-4/62.htm> (28.05.2012).
- ³³ Մանրամասն տես՝ Поляков А.В. Общая теория права: Проблемы интерпретации в контексте коммуникативного подхода. СПб, 2004, С. 82:
- ³⁴ Տե՛ս Лившиц Р.З. Теория права. М., 2001, с. 14 (հղումն ըստ Հ. Ստեփանյանի նշվ. աշխ., էջ 35):
- ³⁵ Նույն պատկերը կտեսնենք, եթե միավորենք իրավունքի ուսմունքները (դպրոցները): Ըստ ծագման՝ այդ ուսմունքները նորից երեքն են՝ բնական-իրավական, սոցիոլոգիական և էտատիստական: Առաջին ուսմունքի համաձայն՝ իրավունքի ծագման հիմքում ընկած է բնությունը, այդ թվում՝ (ու հատկապես) *անհատի* բնությունը: Երկրորդ ուսմունքի համաձայն՝ իրավունքի ծագման հիմքում ընկած է *հասարակությունը*: Իսկ երրորդի համաձայն՝ հիմքում *պետությունն* է: Իրավաբանական գրականության մեջ առանձնացվում է մակ իրավունքի հոգեբանական ուսմունքը (Поляков А.В. Общая теория права: Проблемы интерпретации в контексте коммуникативного подхода. СПб, 2004, С. 195, Խաչատրյան Ս.Մ. Պետության և իրավունքի տեսություն. հարցեր և պատասխաններ (2-րդ բարեփոխված հրատարակություն).—Եր.: «Կախա» հրատ., 2012, էջ 66, և այլն): Վերջինս, սակայն, հիմնավորված չի թվում, հատկապես, որ դրա ծագման հիմքում դիտվում է մարդու (անհատի) հոգեկան աշխարհը: Անհատի հոգեկան աշխարհը նրա բնության անբաժան մասն է, հետևաբար իրավունքի հոգեբանական ուսմունքը, կարծում ենք, անցնելով է իրավունքի բնական-իրավական ուսմունքից և չի կարող կազմել ինքնուրույն դպրոց:
- ³⁶ Տե՛ս Цицерон Марк Туллий, Об обязанностях. [октябрь-декабрь 44г. до н.э.], IV (11). Философские трактаты, <http://ancientrome.ru/antlittr/cicero/phil/officiis1.htm> (28.05.2012):
- ³⁷ Աղայան Է. Բ. Արդի հայերենի բացատրական բառարան: Ա-Չ (Պարունակում է 135600 բառ և 11000 դարձվածաբանական միավոր).—Եր.: «Հայաստան» հրատ., 1976, էջ 81:
«Անվտանգություն» հասկացության, իմաստի տեսական հիմքերի մասին տե՛ս մակ՝ Тер Акопов А.А. Безопасность человека (теоретические основы социально-правовой концепции). М.: Изд-во МНЭПУ, 1998, С. 9-19, Սեդրակյան Ա.Ս. Ջինվորական հանցագործությունները՝ որպես ռազմական անվտանգության դեմ ուղղված հանցագործություններ. քրեաիրավական և քրեաբանական հետազոտություն.—Եր.: ՀՀ ԳԱԱ «Գիտություն» հրատ., 2010, էջ 35, 36, 62-65:
- ³⁸ Տե՛ս Даль В.И. “Толковый словарь живого великорусского языка”. В 4 т. / Под ред. проф. И.А. Бодуэна де Куртена.—М.: Цитадель, 1998, Т. I, с. 107, Ожегов С.И. “Словарь русского языка”. В 4 т., 2-е изд.—М.: Русский язык, 1981, Т. I, С. 74:
- ³⁹ *Oxford Dictionaries: the world’s most trusted dictionaries*, <http://oxforddictionaries.com/definition/security> (28.05.2012).
- ⁴⁰ Նման տեսակետ է արտահայտում Ազգային և միջազգային անվտանգության հիմնադրամի (Ռ-Գ) նախագահ Լ. Շերշնևը (տես՝ Шершнева Л.И. “О роли общественной системы безопасности//Современные проблемы национально-

государственной и международной безопасности”. Сб. материалов конф.—М.: 1992, С. 94 (հղումն րիւն` Логунов А.Б. “Региональная и национальная безопасность”. Учебное пособие.—М.: Вузовский учебник, 2009, С. 7, 8):

⁴¹ Перечень терминов, используемых в нормативных правовых актах союзного государства в области обороны, военной службы и социальной защиты военнослужащих (от МО РБ и МО РФ), с. 3//«Военное право» ЭПИ, выпуск 3, 2004г.

⁴² Տես՝ նույն տեղում, էջ 48-59:

РЕЗЮМЕ

Право национальной безопасности?: необходимость определения соотношения права и безопасности в контексте создания новой отрасли права.

Автором анализируется соотношение права и безопасности и дается ответ на следующие вопросы: 1) что есть право и что такое безопасность?; 2) кто нуждается в праве и безопасности?; 3) каково соотношение права и безопасности и каким оно должно быть? В статье излагается мнение о том, что право и безопасность не только взаимосвязанны, но и идентичны, поскольку являются сложными социальными явлениями, служащие интересам, и исходящие от интересов трех субъектов — личности, общества и государства (национальные интересы).

Авторский подход, который условно называется “секьюритарный”, заключается в том, что в Республике Армения, в переходный период связь единств “право-безопасность” и “личность-общество-государство” может стать более тесной при наличии новой отрасли права - права национальной безопасности. Новое право как право-“фильтр” определит меру свободы личности, общества и государства и отношения между ними, а также обеспечит “кристалльность” общественных отношений в области национальной безопасности.

SUMMARY

National Security Law?: the necessity to outline the interrelation of law and security in the context of forming a new branch of law.

The author analyses the interrelation of law and security and answers the following questions: (1) what is law and what is security?; (2) who needs law and security?; (3) what is the interconnection between law and security and how it should be? It is highlighted that law and security are not only interconnected but also identical as both law and security are used for, and are stemmed from, the interests of individual, society, and state (national interests).

The bottom-line of the author’s approach, which he calls “securitar,” stands as follows: in times of transition, the ties between unities of “law-security” and “individual-society-state” would remain associated and might develop in the presence of a new branch of Armenian law — National Security Law. This new law, as a “filter” one, would frame the limits of freedom and cooperation of individual, society, and state as well as “crystallize” the relevant national security relations.